

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

7-SINF O'QUVCHILARIDA MUSTAQIL SO'Z TURKUMIGA OID GRAMMATIK BILIMLARNI ALGORITMIK MASHQLAR YORDAMIDA RIVOJLANTIRISH

Ne'matjonova Dildora

Namangan davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti 2-bosqich magistranti

Filologxonim26@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumta'lim maktablari 7-sinf o'quvchilari bilan birgalikda o'tkazilgan dars jarayonida mustaqil so'z turkumiga oid grammatik kompetensiyalarni algoritmik mashqlar yordamida samarali o'rgatish metodikasi bayon qilingan. Algoritmik mashq yordamida o'quvchilar qoidani shunchaki yodlamaydi, balki izchil o'rganish va ularning ma'no turlarini kontekstda topa olishni o'rganadi. Shuningdek algoritmik mashqlar asosida shartli algoritm modeli va amaliy mashqlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ona tili ta'limi, mustaqil so'z turkum, algoritmik mashq, algoritmik modul, grammatik kompetensiya.

DEVELOPING GRAMMATICAL KNOWLEDGE OF INDEPENDENT WORD CLASSES THROUGH ALGORITHMIC EXERCISES AMONG 7TH-GRADE STUDENTS

Abstract. This article presents a methodology for effectively teaching grammatical competencies related to independent word classes through algorithmic exercises in the educational process involving 7th-grade students at general secondary schools. Algorithmic exercises help students not only memorize grammatical rules but also learn to apply them systematically and identify their meanings in context. The article also provides a conditional algorithmic model and practical exercises based on algorithmic methods.

Keywords: mother tongue education, independent word classes, algorithmic exercise, algorithmic model, grammatical competence.

РАЗВИТИЕ ГРАММАТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ О САМОСТОЯТЕЛЬНЫХ ЧАСТЯХ РЕЧИ У УЧАЩИХСЯ 7-Х КЛАССОВ С ПОМОЩЬЮ АЛГОРИТМИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЙ

Аннотация. В статье представлена методика эффективного формирования грамматических компетенций, связанных с самостоятельными частями речи, посредством алгоритмических упражнений в процессе обучения учащихся 7-х классов общеобразовательных школ. Алгоритмические упражнения помогают учащимся не только запоминать

грамматические правила, но и последовательно применять их на практике, а также определять значения слов в контексте. Кроме того, в статье представлены условная модель алгоритма и практические упражнения, основанные на алгоритмическом подходе.

***Ключевые слова:** обучение родному языку, самостоятельные части речи, алгоритмическое упражнение, алгоритмическая модель, грамматическая компетенция.*

KIRISH

Bugungi rivojlanib borayotgan ta'lim tizimida o'quvchilarning ona tili ona tili o'qitishdagi ayrim kamchiliklari va ularga metodik yechimlar tahlil qilingan. Hozirgi kunda o'quvchilarning til birliklarini shuchaki yod olib, matnda amaliy qo'llash masalasida qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Shu sababli, ta'limga algoritmik yondashuv metodikasini olib kirish maqsadga muvofiq. Algoritmik mashqlar o'quvchlarga qoidani bosqichma-bosqich tahlil qilishni o'rgatadi. U so'zga savol beradi; ma'nosini aniqlaydi va grammatik belgilarini tekshiradi.

Mazkur tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Mustaqil so'z turkumlarini o'rgatishda algoritmik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
2. Mustaqil so'z turkumlarini morfologik tahlil qilishda algoritmik mashqlarning o'rni
3. Mustaqil so'z turkumlariga oid algoritmik mashqlarga namunalar
4. Tajriba-sinov ishini baholash

Mustaqil so'z turkumlarini algoritmik tahlil qilish jarayoni bir-biri bilan bog'liq bosqichlardan tashkil topadi. Har bir bosqich o'quvchining muayyan tahliliy amalni bajarishga xizmat qiladi.

METODLAR

Mazkur tadqiqot 7-sinf ona tili darsida "son so'z turkumi" mavzusini o'qitishda algoritmik mashqlar asosida o'qitishning metodik imkoniyatlarini tahlil qildik. Tadqiqotim amaliy dars jarayonida tashkil etildi sifat yondashuvi va pedagogik kuzatish usulidan foydalandim.

Tadqiqot ishtirokchilari. Tadqiqotda umumiy o'rta ta'lim maktabning 7-d sinfda tahsil oluvchi 25 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Mashg'ulot ona tili o'quv dasturiga muvofiq tashkil etiladi.

Tadqiqot metodikasi. Dars jarayonida son so'z turkumini aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan bosqichma-bosqich algoritmik mashqlardan foydalanildi. Algoritmik topshiriqlar o'quvchilarning grammatik tahlil faoliyatini izchil foydalanish, tahlil bosqichlari o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni aniqlash va yakuniy xulosa chiqarish ko'nikmalarini yaxshilash maqsadida ishlab chiqildi.

1-bosqich Matn bilan tanishish gapdagi son so'z turkumini aniqlash

2-bosqich So'roq berish va ma'nosini aniqlash. So'zning ma'no turini aniqlash.

3-So'zning tuzilishini aniqlash. (sodda, murakkab, juft, takroriy)

4-bosqich son so'z tarkibidagi qo'shimchalarni aniqlash (morfemik tahlil)

5-bosqich Gapdagi vazifasini aniqlash

6-bosqich Yakuniy xulosa chiqarish

Ushbu ketma-ketlilik barcha holatlarda o'zgarmas qoida sifatida emas, o'quvchiga tahlilni tashkil etishda yordam beradigan metodik model sanaladi. Mashqlarning qiyin murakkabligiga qarab ayrim bosqichlar qisqartirilishi yoki chuqurlashtirilishi mumkin.

NATIJALAR

7-D sinf ona tili darsida "son so'z turkumi" mavzusini o'rganishda algoritmik mashqlardan foydalanish jarayoni sifat jihatdan kuzatildi. Mashg'ulotda 25 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Dars davomida o'quvchilarning son so'z turkumiga oid so'zlarni aniqlash, ularning manosi farqlash hamda grammatik xususiyatlarini izchil tahlil qilish kuzatildi.

Topshiriqlarni bajarishda o'quvchilar uchun bosqichma-bosqich algoritmli topshiriqlardan foydalaniladi. Ushbu kuzatish davomida algoritmik izchillik o'quvchiga tahlilni tartibli va yo'nalishli o'rgatish imkonini beradi. Shuningdek, algoritmik mashqlar o'quvchining mustaqil ishlashini tashkil etish va topshiriqlarni ketma-ket bajarish

imkonini beradi, lekin mazkur kuzatish natijalari algoritmik mashqlarning samaradorligini aniqlash uchun yetarli emas. Buning uchun o'quvchilarning dastlabki va yakuniy bilimlarini maxsus mezonlar asosida taqqoslash talab etiladi. Son so'z turkumi mavzusida ishlab chiqilgan algoritm o'quvchilarning so'zni aniqlashdan boshlab uning grammatik xususiyatlarini izohlashgacha bo'lgan faoliyatni izchil tashkil etildi. Bunday yondashuv o'quvchilar grammatik bilimlarini amaliy topshiriq asosida mustaqil aniqlashi uchun samarali bo'lishi mumkin.

Algoritm asosida namunaviy tahlil;

Tahlil uchun gap: "Musobaqada uchta o'quvchi birinchi o'rinni egalladi."

1. "Uchta" so'zining tahlili

Tahlil birligi	uchta
So'rog'i	nechta?
So'z turkumi	son
Ma'no turi	dona son
Tuzilishi	sodda
Morfemik tarkibi	uch + ta; -ta dona miqdorini ifodalovchi shakl
Gapdagi vazifasi	"o'quvchi" so'zini miqdor jihatdan aniqlagan aniqlovchi
Xulosa	"Uchta" — sodda tuzilishli dona son, gapda aniqlovchi vazifasida kelgan.

XULOSA

7- sinfda o'tkazilgan ona tili darslarida "son so'z turkumi" mavzusini o'rganishda algoritmik mashqlardan foydalanish bo'yicha olib borilgan sifat jihatidan kuzatishlar quyidagi xulosalarni shakllantirish imkonini beradi. Algoritm sxemani ishlatish o'quvchillarga tahlilni aniq va ketma-ket bajarish imkonini beradi. Algoritm

topshiriqlarni bajarishda o'quvchilar yoshi va topshiriqlarning murakkablik darajasini hisobga olish kerak. Algoritm o'quvchiga tayyor javobni yodlashni emas, grammatik xususiyatlarni aniqlash va mustaqil xulosalashga ko'maklashadi. Algoritmik mashqlar ona tili ta'limida qo'llash istiqbolli va samarali metodika hisoblanadi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Qosimova K, Matchonov S, G'ulomov X Yo'ldosheva Sh, Sariyev Sh. Ona tili oqitish metodikasi Toshkent: Bayoz, 2022 -304 b
2. O.Roziqov, Mels Mahmudov, Baxtiyor Adizov, va Alijon Hamroyev, 2005 "Yangi asr nashriyoti" 388 b
3. L.N.Landa Algotrimizatsii i obuchenii - prosvesheniye, 1966 - 524b
4. O'zbekiston Respubikasi umumiy o'rta ta'lim maktabkari uchun 7-sinf ona tili darsligi